

Sayı : 2

Ekim 1971

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

TARİH ENSTİTÜSÜ
DERGİSİ

EDEBİYAT FAKÜLTESİ MATBAASI
İSTANBUL — 1971

TARİHİ TASVİRLERE GÖRE MALAZGİRT MEYDAN MUHÂREBESİNİN PLÂNI*

M. Hamidullah

Tarih, son bin üçyüz yıl içinde, Müslümanların birçok büyük muharebeler kazandıklarını kaydeder. Ancak onların barb sanatı açısından başarıları ile ilgili olarak pek az şey yazılmıştır. Genel tarih yazarları umûmiyetle sevkülceyş mütehasısı ve tâbiye uzmanı değillerdir ve İslâm savaşları ile alâkalı kitaplar da, şâyed yazıldıysa, zamanımıza kadar gelememiştir. Şu anda tabloyu yeniden canlandırmak bem bir askerin ve bem de bir vaq'a-nüvisin bilgilerine sâhib olmakla mümkündür. Genel tarihçilerimiz bununla ilgilenmeyip sadece sonuç ile alâkadar olup bu sonuca ne yollarla varıldığına ilgi göstermediklerinden dayandığımız mâlûmat pek kuru kalmaktadır. Savaş alanını gezmekten ve yerinde incelemelerde bulunmaktan çok şeyler öğrenilebilir; ve bu yolda, benim gibi bu işin yabancı bir kimsenin elde ettiği neticeler hayret verici ve bütün tahminlerin hilâfında olmuştur. Benim ilk müşâhedelerim *Revue des Études Islamique* (Paris 1939) de «Les Champs de Bataille au Temps du Prophète» adıyla yayınlanmıştı¹. Kanaatimca bu yoldaki çalışmalara devam etmek faydalı olacaktır.

Dünyada devir açan savaşlar arasında, Anadolu'nun doğusunda, Van Gölü'nün kuzeyinde yapılan Malazgird (veya Menezgerd) savaşının önemli bir yeri vardır. Müslümanlar ile Bizanslılar arasındaki bu müdhiş silâhli çatışma 1071 de, mâhirâne sevkülceyş ve manevra ile Türk Sultanı Alp

* *Islamic Culture* (Hyderabad-Deccan, Ekim 1945) de İngilizce olarak çıkan bu makale Salih Özbaran tarafından tercüme edilmiştir.

¹ İlk defa *Osmania University Journal* (Arts and Theology Research), Vol. VII, de yayınlanan ve birçok defalar da kitap olarak (عهد نبوی که میدان جنگ) çıkan bu çalışmanın ayrıca genişletilmiş ve resimli baskısı vardır.

Arslan tarafından İslâmiyet için başarılı bir şekilde sonuçlandırıldı. Hemen hemen üçte bir² gibi bir nisbetsizliğe rağmen, Selçuklu ordusu düşmanını yalnız mağlûp etmekle kalmadı, onu kelimenin tam manâsıyla bozguna uğrattı ve imha etti, İmparator Romanus Deogenes'i esir aldı. Bu hiç beklenmeyen bir sonuçtu.

Gerek İslâm ve gerekse Hıristiyan târihlerinde pek iyi bilinen bu savaşın hikâyecisini burada anlatmam lüzumsuz. Sâdece, dünyaca meşhur bu muhârebenin plânını tesbit etme teşebbüsüne giriştim. Bu konuda bilgimiz çok mahdud ve ayrıca, muhârebe meydanını ziyâret edip yerinde, hiç olmazsa arâziye uygun gelecek bir harita yapmak imkânını da bulamadım.

Tarihçilerimizden bütün bildiklerimiz³, Müslümanların hilâl biçiminde sıralandıkları ve Hıristiyanların da yekpare bir kare şeklinde bulunmalarındı. Mubârebe başladığında Müslümanlar yenik gibi görünerek geri çekildiler ve hattâ dağıldılar. Fakat tedbirsizce ilerleyen Hıristiyan ordusu biraz sonra sarıldı ve yok edildi. Önceleri düşmanın gözünden gizlenen bir grup Müslüman ihtiyat süvarileri savaşın sonraki safhalarında Müslümanlar için çok faydalı oldu.

Benim kabataslak plânımı inceleme ve teknik yönden gelişmesini teminde yardımını esirgemeyen Haydarabadlı Yüzbaşı Tac Ahmed Han'a pek müteşekkirim.

Plân, filminden farklı olduğundan hareketli bir durumun tedricî gelişmesini nakletmekten uzaktır. Hazırladığımız ve savaşın farklı safhalarını gösteren üç ayrı plân okuyucuya belki biraz yardımcı olabilir.

Birinci safhada, karşı karşıya duran iki ordudan Müslümanlar küçük birliklere ayrılmış ve ona göre tertip edilmiş olup, ordu bütünüyle kocaman bir hilâl gibi görünüyordu. Hıristiyanlar ise kare şeklindeydi. Hilâl şeklindeki diziliş, bâzı Müslüman kuvvetlerini düşmandan gizlediği için de faydalıydı.

İkinci safhada, Hıristiyanlar ileriye atıldılar, Müslümanlar da önceden hazırlanan plân gereğince çekilerek ve yavaş yavaş hilâlin kollarını açarak müdafaa vaziyeti aldılar. Hıristiyan ordusu muhkem durumundan ileriye doğru hareket edince Müslümanlar tarafından sarıldı.

Üçüncü safhada, Müslüman atlı ihtiyat kuvvetlerinin mütevâzi fakat birbirinden ayrılmaz ve çâresiz düşmanla göğüs göğüse savaşını görmekte-

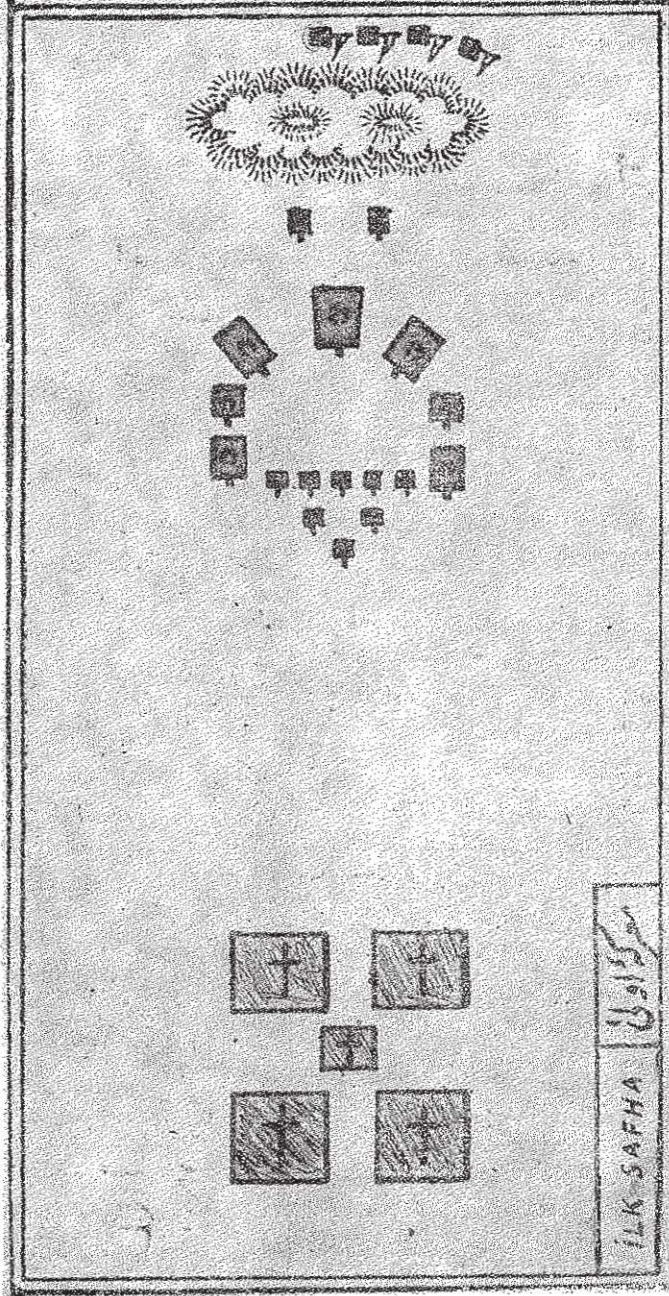
2. 100.000'e karşı 40.000.

3. Bilhassa, Gibbon ve (اردو) نظام الملك طوسی موله عبد الرزاق

yiz. Artık Hıristiyan ordusu için hiçbir kurtuluş yolu yoktu. Haliyle küçük guruplara bölündü ve zararsız hâle getirildi.

Böylece büyük muhârebe son buldu. Hazırlığı aylar sürmüştü, fakat mücâdele tek bir günde sonuçlandı.

Eğer, benden daha iyi durumda bulunan âlimler bir araya gelip, çalışmayı tamamlarlarsa ilmin gayesine büyük bir katkıda bulunmuş olacaklardır. Bu ilim adamları geçmişi küçümsememelidirler. Şüphesiz ki «yeni orduların büyüklüğü, mükemmelleşmiş techizatı ve haberleşme şekli, geçmişin zamanımızda tatbik edilemeyeceğini misalleriyle ortaya koyar. Ancak insanın tabî'atı ve savaşın temel prensipleri değişmez; ve bu sebeptir ki, en eski seferlerden bile faydalı dersler öğrenilebilir».

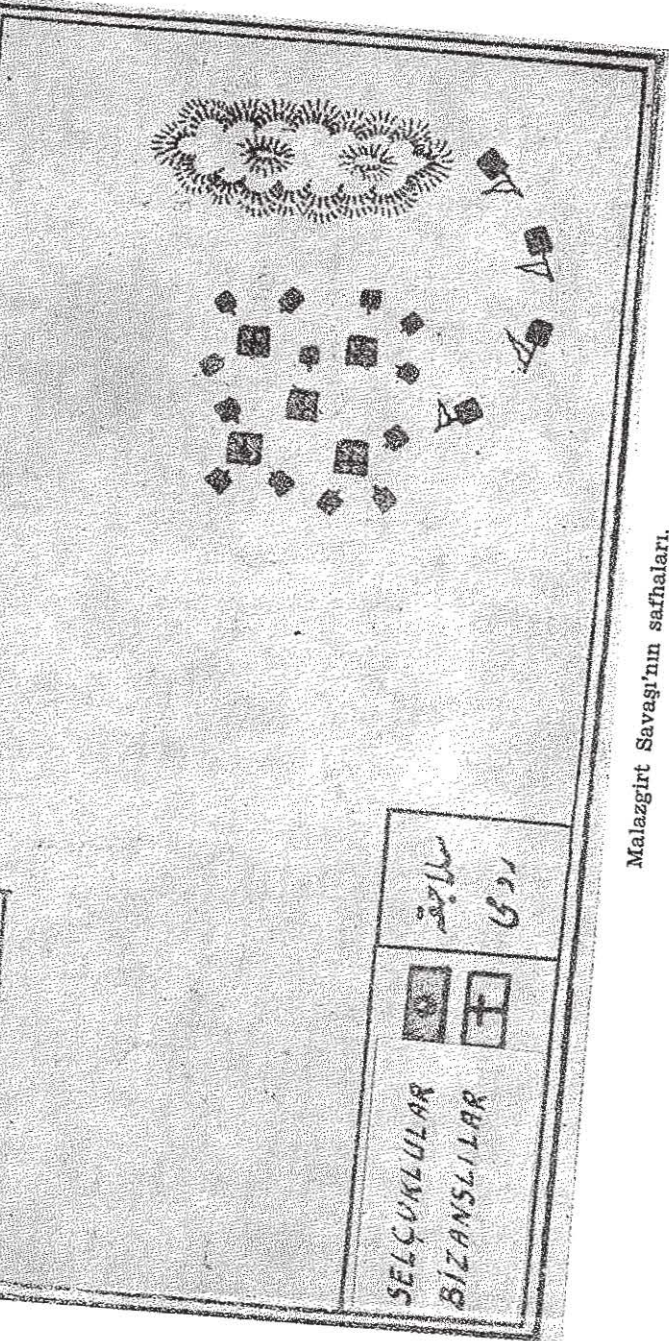
ILK SAFHA

سورگه اولی

SON SAFHA

سورگه آخیره

SELÇUKLULAR

BİZANSLILAR

سلاجقه

بیزنسی